

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksami hindamisjuhend 2009

Hindamisest

- Tuleb jälgida, et eksamitöö tiitellehele on märgitud kõik küsitud andmed.
- Hindamisjuhendis ei ole võimalik ära tuua kõiki õigeid vastuseid, sest sageli nõutakse õpilaselt oma seisukoha esitamist. Kõik sisult õiged vastused tuleb lugeda õigeks. Õpilase seisukoht, põhjendused ja näited peavad omavahel kooskõlas olema. Hindamise lihtsustamiseks on avatud küsimuste puhul juhendis esitatud pigem näide õpilaste võimalikest vastustest.
- Hinnatakse täispunktides.
- Punktide andmiseks ettenähtud kastid tuleb täita. Kui õpilane vastab valesti, tuleb kasti kirjutada null (0) ja vastamata jätmisel kriips (–).

Punktide arvestus hindamisel

Hinne 5: 68–75 punkti (90-100%)

Hinne 4: 53–67 punkti (70-89%)

Hinne 3: 34–52 punkti (45-69%)

Hinne 2: 15–33 punkti (20-44%)

Hinne 1: 0–14 punkti (0-19%)

I Inimene ja ühiskond 9 p

1. Rahvastiku iive

1. Too välja madala sündimuse üks põhjus Eestis. *1 p*

Elulaadi, väärtushoiakute muutumine, karjääri tähtsustamine jm.

Iga sisult õige vastus annab punkti.

2. Mis lisaks madalale sündimusele põhjustab rahvaarvu vähenemist Eestis? *1 p*

Väljaränne, õppima ja tööle asumine teistesse riikidesse, ebatervislikud eluviisid jm.

Iga sisult õige vastus annab punkti.

3. Too näide, kuidas Eesti riik toetab perekonda laste kasvatamisel. *1 p*

Tasuta põhi- ja keskkoolid, tasuta õpikud ja põhikoolis ka töövihikud, tasuta koolilõuna, peretoetused (lapsetoetus, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetus,

ajateenija lapse toetus jt), **ühekordselt makstavad toetused** (sünnitoetus, lapsendamistoetus, elluastumise toetus), **sotsiaalnõustamine** jm.

Iga sisult õige näide annab punkti.

2. Ühiskonna struktuur 6 p

1. Märki tabeli esimesele reale ühiskonna sektorid. 3 p

2. Paiguta loetletud asutused, ettevõtted, organisatsioonid ja ühendused tabeli õigetesse lahtritesse. 3 p

7-6 õiget – 3 p, 5-4 õiget – 2 p, 3-2 õiget – 1 p

1. Sektori nimetus	Avalik sektor	Erasektor/ Tulundussektor	Mittetulundussektor/ Kodanikuühiskond
2. Näidete numbrid	4, 7	1, 2	3, 5, 6

II Riik ja selle ülesanded 12 p

1. Rahvusvahelised organisatsioonid ja ühendused 4 p

1. Kirjuta järgnevate rahvusvaheliste organisatsioonide ja ühenduste ees olev täht organisatsiooni/ühenduse lipu all olevale joonele. 3 p

1. **C**   2. **A**   3. **B**

2. Millisesse neist kolmest organisatsioonist/ühendusest kuulumine on sinu arvates Eestile kõige olulisem? 1 p

Õpilane põhjendab omal valikul üht neist kolmest.

Näiteks:

NATO

Põhjendus: **riigi julgeoleku tagamine**; nt tagab NATO ka Eesti õhuruumi kaitse vms.

Euroopa Liit

Põhjendus: **poliitiline, majanduslik ja julgeolekukoostöö ning ühine välispoliitika liidu piires; inimeste, kaupade, kapitali ja teenuste vaba liikumine liidu piires; investeringute ja toetuste abil toetab Euroopa Liit Eesti transpordi, telekommunikatsiooni, energiasektori, keskkonnakaitse jm arengut** (nt Tallinna lennujaam, maanteed renoveerimine, prügikäitlus, turismiarendus, vee- ja kanalisatsioonisüsteemid) jm.

ÜRO

Põhjendus: Eesti saab osaleda rahvusvahelise rahu ja julgeoleku, inimõiguste ning rahvusvahelise koostöö tagamises ja majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ning humaanse sisuga rahvusvaheliste probleemide lahendamisel. Sellega tagab Eesti vajaduse korral abi ÜRO-lt samade probleemide lahendamisel Eestis jne.

Õpilane peab tooma välja vähemalt ühe põhjenduse, see võib olla ka mingi konkreetne näide.

2. Riigikogu 4 p

1) Mitu meest ja mitu naist valiti riigikogusse? 1 p

Naisi – 24   Mehi – 77

2) Mis erakonna naiste ja meeste osatähtsus riigikogus on võrdne? 1 p

Eestimaa Rahvaliid

3) Mis erakonnas on meeste osatähtsus protsentuaalselt kõige suurem? 1 p

Isamaa ja Res Publica Liit (IRL)

4) Mis erakonnas on naiste osatähtsus protsentuaalselt kõige suurem? 1 p

Eestimaa Rahvaliid

3. Valimised Eestis 4 p

1. Kui vanalt saab Eesti kodanik kandideerimisõiguse:

1) kohalike omavalitsuste volikogude valimistel – 18-aastaselt

2) riigikogu valimistel – 21-aastaselt

3) riigi presidendiks kandideerimisel – 40-aastaselt

2. Kui vanalt saab Eesti kodanik hääleõiguse? – 18-aastaselt

III Kodanikuühiskond 8 p

1. Keskkond ja säästev areng 8 p

1. Mis probleemi Eesti ühiskonnas karikatuur käsitleb? 1 p

Jäätmeseaduse (või seaduste) täitmise puudulikkus; prügi sorteerimine vms.

2. Milliseid teguviise karikaturist hukka mõistab? 2 p

1) **prügi viimine loodusesse / metsa alla**

2) **prügi viimine võõrasse prügikasti**

3. Paiguta prügi õigesse konteinerisse. 4 p

8 õiget – 4 p, 7-6 õiget – 3 p, 5-4 õiget – 2 p, 3-2 õiget – 1 p

Vanapaberikonteiner	Pakendikonteiner	Olimeprügi/segaprügi konteiner
1, 6	2, 4, 8	3, 5, 7

4. Miks on tarvis prügi sorteerida? 1 p

Aitab säästa loodusressursse; võimaldab materjali taaskasutada; aitab vähendada keskkonna reostamist jms.

IV Rahvas, põhiseadus, demokraatia 8 p

1. Diskrimineerimine 3 p

1. Mida tähendab diskrimineerimine? 1 p

Diskrimineerimine on teatud inimgrupi õiguste tagurlik piiramine (nt sooline, rassiline, rahvuslik, religioosne jne).

2. Nimeta tunnus, mille alusel on võimalik inimest diskrimineerida. Too selle kohta näide. 2 p

Siin on võimalikud erinevad variandid. Kindlasti tuleb silmas pidada, et tunnus ja näide oleksid vastavuses. Punkti saab anda ka siis, kui on märgitud tunnus, aga näidet ei ole osatud tuua.

Näiteks: **vanuseline/sooline diskrimineerimine: töökuulutuses on märgitud, et kandideerida saavad 20–40-aastased/naised.**

2. Põhiseaduslikud õigused ja kohustused 5 p

1. Nimeta kaks põhiseaduslikku õigust, mis laienevad ainult Eesti Vabariigi kodanikele. 2 p

Õigus hääletada ja kandideerida Riigikogu valimistel, õigus osaleda rahvahääletusel, õigus kuuluda erakonda, õigus ja kohustus teenida Eesti kaitseväes; sünnijärgsel Eesti kodanikul on õigus kandideerida presidendiks; õigus avaldada omaalgatuslikku vastupanu katsele muuta Eesti riigikorda; õigus Eesti riigi kaitsele välismaal viibides; ühtki Eesti kodanikku ei tohi Eestist välja saata ega takistada Eestisse asumast (NB! välisriigile võib kodaniku välja anda ainult kurjategijate vastastikuse väljaandmise vms lepingu täitmiseks asjaomase seaduse alusel); riigi- ja omavalitsuse ametikohad täidetakse seadusega sätestatud korras kodanikega (vt PS, II ptk).

2. Nimeta kaks kohustust, mida iga Eesti Vabariigi elanik peab täitma. 2 p

Järgima Eesti põhiseaduslikku korda ja Eestis kehtivaid seadusi; maksma seadusega kehtestatud makse, makseid, trahve, riigilõive jms; hoidma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama sellele tekitatud kahju; põhihariduse kohustuslikkus teatud vanuseni; perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajava pereliikme eest (vt PS, II ptk).

3. Kas Eesti kodakondsust võib veendumuste pärast ära võtta? 1 p

Punkti annab otsustus koos paragrahvi nimetamisega.

Jah _____ Ei   X   § 8

V Üksikisik, riik ja õigus 9 p

1. Õiguskaitse ja kohus 6 p

1. Kohtusüsteem 3 p

1) Selgita, miks on demokraatlikes riikides (sh Eestis) kehtestatud mitmeastmeline kohtusüsteem.

Kohtus osalevatel pooltel on õigus taotleda kohtuasja uuesti ülevaatamist kõrgema astme kohtus, kui langetatud kohtuotsus teda ei rahulda. Nii väheneb kohtu eksimise võimalus.

2) Apellatsioonikaebus on I astme kohtu (maakohtu, halduskohtu) otsuse edasikaebamine II astme kohtusse (ringkonnakohtusse), kus kohtuasi sisuliselt uuesti läbi vaadatakse.

3) Kassatsioonikaebus on **II astme kohtu (ringkonnakohtu) otsuse edasikaebamine III astme kohtusse – riigikohtusse** (kus vaadatakse, kas ringkonnakohtus on otsuse tegemisel kohaldanud seadust õigesti ja kinni pidanud protseduurireeglitest).

Mõlema selgituse juures peab olema nimetatud, millise kohtuastme otsuse edasikaebusega millisesse kohtusse on tegemist.

2. Rühmita kohtuasjad kriminaal- ja tsiviilasjadeks, märgi vastav number tabeli õigesse lahtrisse. 3 p

Kriminaalasjad	Tsiviilasjad
1, 2, 4	3, 5, 6

2. Eesti kodakondsus 3 p

1. Too teksti põhjal kaks näidet, millistel juhtudel on Eestis võimalik saada kodakondsus eriliste teenete eest. 2 p

Saavutused spordis, kultuuris, teaduses, majanduses jne.

2. Nimeta Eesti riigi võimuorgan, mis teeb otsuse kodakondsuse andmiseks eriliste teenete eest. 1 p

Eesti Vabariigi Valitsus

VI Riik ja majandus 10 p

1. Raha ja pangandus 2 p

1. Nimeta riiklik institutsioon, mis korraldab Eestis raharinglust ja seisab Eesti krooni vääringu stabiilsuse eest. 1 p

Eesti Pank

2. Seleta, mis on deebetkaart. 1 p

Deebetkaart on **pangakaart, millega on võimalik kasutada vaid kontol olevat raha, ostu eest on võimalik maksta ainult siis, kui vajalik summa on pangakontol olemas.**

2. Riigieelarve 3 p

1. Mis on riigieelarve? 1 p

Riigi eeldatav tulude ja kulude plaan eelarveaasta kohta; plaan, mille alusel valitsus kasutab riigi raha; õigusakt, mis sätestab, kuidas riik raha kogub ja seda kulutab vms.

Iga sisult õige vastus annab punkti.

2. Nimeta üks oluline kuluvaldkond Eesti riigieelarves. 1 p

Sotsiaalkulud (sotsiaalkuludest suure osa moodustavad pensionid), **tervishoiukulud**, **haridus- ja teaduskulud** jne.

Iga sisult õige vastus annab punkti.

3. Nimeta üks maksudest, millest moodustuvad Eesti riigieelarve tulud. 1 p

Sotsiaalmaks, käibemaks, tulumaks. Lisaks laekub raha erinevatest **aktsiisimaksudest** (nt kütuseaktsiis, alkoholiaktsiis, tubakaaktsiis jne) jm.

Punkti annab mõne konkreetse maksu nimetamine.

3. Maksud 5 p

1. Mille poolest erineb brutopalk netopalgast? 1 p

Brutopalk on väljateenitud palk enne tulumaksu ja maksete mahaarvamist. Netopalk on töötasu, mille inimene saab kätte pärast tulumaksu ja maksete mahaarvamist.

2. Mida tähendab ümbrikupalk? 1 p

Ümbrikupalk on käest kätte makstud ametlikult vormistamata töötasu, millelt ei maksta riigile makse; on varimajanduse osa vms.

3. Nimeta üks maksu liik, mida üksikisik maksab riigile: 2 p

1) oma tuludelt:

Füüsilise isiku tulumaks (õigeks saab lugeda ka kohustusliku pensionikindlustuse – ja töötuskindlustuse makseid).

2) tarbimiselt:

Käibemaks, aktsiisid, tollimaks (punkti saab ka siis, kui on nimetatud nt kütuseaktsiis vm).

4. Mis riigiamet kontrollib maksude tasumist? *1 p*

Maksu- ja Tolliamet

VII Indiviid ja majandus 13 p

1. Tarbijakaitse ja tarbijakäitumine *2 p*

1. Tänapäeval on üha rohkem levinud ostmine postimüügikataloogidest ja internetipoodidest. Nimeta üks sellise ostmisviisi positiivne külg ja üks võimalik oht. *2 p*

1) Positiivne külg: **mugav, suhteliselt odav** jms.

2) Võimalik oht: **võimalus, et kaup ei vasta ootustele** (vale suurus, vale värv jne); **võimalus petta saada ja tellitud kaup võib jääda saamata** vms.

Iga sisult õige vastus annab punkti.

2. Tööturg ja sotsiaalne turvalisus *11 p*

1. Täida tabel. Kirjuta tabelisse kaardil tähistatud maakonna nimi ja tööhõive määra protsent selles maakonnas. *8 p*

Iga õige vastus annab punkti.

Nr kaardil	Maakond	Tööhõive %-des
1	Põlva	47,6 – 48,9
2	Lääne	60,2 – 63,7
3	Järva	60,2 – 63,7
4	Ida-Viru	54,2 – 57,1

2. Nimeta allika andmete toetudes kaks maakonda, kus on kõige vähem töötuid. 2 p

1) **Harju** maakond / Harjumaa

2) **Hiiu** maakond / Hiiumaa

3. Miks on inimesel mõttekas end pärast töö kaotamist töötukassas töötuna arvele võtta? 1 p

Töötuna arvele võtnutele maksab riik töötutoetust, kindlustatule – töötuskindlustushüvitist; tagab ravikindlustuse; võimaldab ümberõpet ja tööturukoolitust; võimalik on saada toetust ettevõtluse alustamiseks jne.

Iga sisult õige vastus annab punkti.

VIII Arvamuslugu 6 p

Hindamine:

Hindamisel tuleb arvestada, et arvamuslugu moodustaks seotud terviku. Terviklikkust hinnatakse ühe punktiga.

Kui õpilane on avanud õigesti kõikide märksõnade sisu, on punktide summa viis. Kokku on võimalik saada 6 punkti.

NB!

Palume Teil avaldada oma arvamust eksamitöö kohta, täites selleks küsimustikuksamikeskuse veebilehel www.ekk.edu.ee